

Nri 2.

Shkodër Qërshuer 1920.

Vjeti i II.

AGIMI

E përkohshme letrare - politike

DEL NË FILLIM TË Ç' DO MOJL.

Organ i Shoqnis "VLLAZNIJA,"

E drejton: KARL GURAKUQI.

PËRMBAJTJA E LÂNDËS

Gjuhë e Komsí	Eordensis.
Mësuesat	A. J.
Kosova (Serbí e vjetër !)	Kristo Floq
Namík Kemali	J. Tafilaj
Bíbljografi	Criticus
Shka don me thënë Autonomi	K. Floq
Lajme vëndi	Chronologes
Rregulllore e posaçme e Degës Letrare	Drejtimi.

Mbarshtrues : KADRI BORRHI.

**BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)**

A G I M I

E PËRKOHSHME LETRARE - POLITIKE

DEL NË FILLIM TË Ç' DO MOJI.

Nri 2.

Qërshuer 1920.

Vjeti i II.

Gjuhë e Komsí.

Kur popujt gjindeshin në një shkallë t' ultë të zhvillimit të mendes, rëndësija e gjuhës ishte fort e dobët e e pakët. Organi i Qeveris aso kohe ishte *kërbaçi*, i cili kishte një gjuhë të shkurtë e lakonike e kuptohej aq bukur e lehtë, qi s' kishte nevojë gramatike e diksjonari. Kështu komsija gjindej në një shkallë të poshtme, pse shëji karakteristik i saj, gjuha, ishte lënë fare mbas dore.

Sot kaloi ajo kohë: njeriu jeton në një shekull drite e qytetnimi, kû sado i dobët qi të jët, kà të drejtë me çue zânin e vet pa pasë pëngime a kundërshtime; mësimi i gjuhës âmtare u njoft fort i nevojshëm, u njoft si detyrë e rëndë; u muer vesht, se gjuha âsht ushqimi e jeta e njëj populli. Gjuha, me rrethânat e sotshme, âsht mâ e shëndoshta vegël e mâ i fuqishmi organ i qytetnimit e i kulturës. Ç' do pëngim gjuhe njehet si një dhunë e poshtër, një turp i madh e një mëkat kundra komsis.

Ç' rândsi të madhe kà çâshja e gjuhës për një komsí, ket nuk mundet me e kuptue lehtas njëj, qi nuk kà dale kurr jashta prakut të shpis, i cili s'asht largue asnjë herë prej vendit e prej bashkëatdhetarve të vet, krëjt njashtu

si nuk mundet me kuptue dhimen e tjetërkuj njëj, qi s' kà ndie kurr dhimbë në trup të vet. Rândsin e gjuhës e ndien ai, i cili âsht i shtërnguem ase i kà rasa të rrhojë jashta vendit të vet. Nevoja e arsimit të gjuhës kuptohet edhë atje, kû gjuha e jote flitet në pakicë, si b. f. ndër vënde, ku bânojnë kolonî shqyptare, si n' Egypt, në Bullgari, në Turki, n' Amerikë, etj. Prej kësaj pune merret vesht shkaku, pse Shqyptarët të larguem prej Shqypni, ndiejnë një dashtni të rrallë për gjuhë, kanë një atdhetarizëm më të nxehtë e mâ të madh se shum shqyptarë, qi rrhojnë në Shqypni. Ai njeri mundet me folë për rândsin e gjuhës, i cili, tue kënë mbrânde në vend të vet, e shef vëndin të zhduhur prej të gjitha të drejtave primitive të njeriut e âsht i shtërnguem me i u përulë e me i u përgjijë njëj komsí huej. Sa pare ta, me pasë kâmbë e duer zgjidhun kurr të kësht gjuhën e lidhun? A ka gjâ mâ të keqe e mâ mizore, se të jësh orator, të ndiejsh se mundesh me bâ mbrekâqina me gjuhën t'ânde, e të mos të gëzojsh me folë? A ka mâ zî, se kurr të dvesh me çue zânin t' ând ting-duer për me tundë fusha e male, por se prej frige të belbtojsh fjalë të për-

typuna në gjuhë të huej? A kà mâ keq?

Asnji njeri i ndershëm e fisnik nuk mundet me pranue, qi të rrnojë pa gjuhën e vet. Kush mundet vullndetisht të mohojë vehten? Kush kishte me dashtë me shporrë prej vedi fuqin mâ të madhe të shpirtit, me të cillen përhapë e i bân të njoftuna ndiesit e mendimet e veta? Ket gjâ nuk e pranon jo vetëm një njeri i qytetnuem, por as popujt barbarë, qi s' kanë kurrfarë idheali e kulture. Deri Hindasi pelqen mâ parë të rrëxohet nen rrotat e qerres së *Xhangernatit* e të coptohet para se të shtërngohet me lânë gjuhën e vet e me xânë një të huejen; pse tue veprue këso dore kujton se qetson shpirtin e vet e nuk i bâhet rândë Zotit, qi i kà falë gjuhën! Fakiri i Egypetit pin hashish deri sa të vdesë, para se t' i ndalohet gjuha qi flet, pse tue u sjellë në ket mënyrë, beson se i pelqen Perendis, i cilli i bân gadi një jetë mâ të kândshme e mâ të lume! Kinezit vret vedin me "harikiri" (tue çâ barkun e tue qitë zorrët jashtë), para se i hueji t' a shtërngojë me adoptue gjuhën e tij tue lânë të veten! Hindasi i egër i Amerikës pelqen me u largue prej vendit të vet, të hidhet prej shkambit në humnere, të mbytet në *Niagarafalls* para se me shporrë gjuhën âmtare e të marrë në vënd të saj gjuhen anglishte. Prandej nuk mund merret vesht si munden me u gjetë njerz aq faqezes, aq të pa-shpirt, qi pà nevojë mohojnë komsin e vet tue pelqye një gjuhë të huei e tue e bâ jetën e vet të helmueme nen peshën e ndërgegjes, qi i brén si krymbi! Ata qi nuk e çmojnë gjuhën e vet prej frige a prej padije munden, te e mbra-mja, me u mshirue; por janë të dobtë e të fillitë ata, të cillët lânë mbas dore

e përbuzin gjuhën e vet për një copë bukë e për ndonji metelik. Këta soj njerzish janë mâ të ndyt e mâ të poshtër, se *Skopszhit* e Ruis, të cillët presin vedin e bâhen "hodum"! Këta të mjerë, edhe në kjoftë se me ket veprim të ndyt e të kundër-natyrshëm bjerrin burrnin e vet, ket e bâjnë vetëm të shtëmun prej një parimi fetâr, pse kujtojnë se me ndëjë pa u martue e pa u përzi me grâ bâjnë një vepër shëjte e të naltë. Por shka të thomi për ata gjuhë-shkel-sa, qi përmendem, të cillët vrasin vedin *mendtarisht*?

Sikurse kurrkush nuk mundet me bîndë një njeri me mëndt të shëndoshta, qi të mbysë vedin, njashtu kurr nuk mundet një ligjë me bîndë një kôm, qi të shporret prej komsis së vet, dersâ ky të jët gjall e të tregojë se kà një ndërgegje komtare. Kûr âsht fjala për një *të mirë primitive*, sikursë âsht gjuha për një popull, atëherë nuk ka vend për një kusht tjetër. Ç' do urdhën për pëngim gjuhe, duhet pa fjalë, kundërsh tue, pse ai, qi nuk don gjuhën, nuk don as jetën e vet.

Ai popull, të cillit duen me i grabitë gjuhën, kà të drejtë me bîndë qiell e dhë deri ku të mundet. Sado të forta të jën kundërshtimet e sado t' idhta të jën salvimet e gjuhës, nuk duhet kurr t' a lëshojë zëmra një popull, i cilli të kështu shpirt e vullndet e të dojë me jetë gjall e qi të marrë para sÿsh ligjën e matne të natyrës, qi thotë: duçe gjuhën t' ânde! Na jemi Shqyptarë, pse nasim gjuhën shqy-pe, e sado e vorfën qi âsht, me gjith-këna âsht gjuha e jonë, prandej kemi detyrë me e dashtë e me e nderue, pse kurr të duem e të nderojmë gjuhën t' onë, keti dashtë e nderue vehten t' onë. Mbassi gjuha, sikurse u pa prej këtyne rreshtavet, âsht jeta, shpirti, zë-

mra, mendja e gjaku i jonë; njashtu pra si kemi kujdes e si përpiqemi për trupin t'onë, kemi detyrë të përpiqemi edhe për gjuhë e âmbël shqype tue e ndreqë, tue e begatue, tue e plotsue e tue e përhapë ndër të gjitha viset ku jeton gjaku shqypia!

Eordensis.

Mësuesat.

Të gjithë bota ndër ditët t'ona merret me punën e shkollavet e të fëmijevet, punë qi lypë e kërkon përmirsimë shumë të këthella. Por në mes të këtij kujdesi e mendimi, qi mbretnon nder popuj mbarë, duket se janë tepër pak ata, të cillvet u bje ndër mend apo kujtohen, se ka në botë njerz tjerë qi meritojnë të merren para sÿsh, me gjithë qi se i cilli e din se vetëm nëpër mjet të këtyne njerzve, shkolla mund të bëjë kalamajt burra të mësuem e të qytetnuem.

Shifet çiltazi, se Shoqnia është tepër e padrejtë në të dâm të çmimevet e të lumnivet, e, për ket arsye, na duhet të ndreqim fajet qi bân ajo kundrejt martirvet, qi janë mirë-rrisat, mbassi ka pak asish, qi kur shkruenjë e lexojnë, t' u shkojnë këto fjalë nder mend: «Dij të shkruet e të lexoj, shprehi se ç' kam në vetvehte e kup-toj tjerët qi më flasim për së largu, vetëm pse një mësues ka pasun mirsin e durueshme me më mësuem për me njoftun e me shkruem shëjzat e e zânevet, tue m' a drejtuem, nderi-vmimet mât të para, dorën t' ëme të pasigurshme e të paqindrueshme.»

Vetëm ky kujtim e ky mendim kishin për të mjaftuem për me u cillsuem njeriu për njeri i vërtetë, tue qenë se në të përmbahet tributi i nderit e i

miradijes për ata qi na kanë bâm njerz, e ka në vetvehte edhe kënaqjen bujare për atë qi e përfton.

E me gjithë këtë, të thuesh se s'ka njeri qi kujtohet a mendon në ket mënyrë. Sa pamiradije e sa pandërgjegje!

«Me mësuem me njoftun e me shkruem shëjzat e zânevet, tue drejtuem e vûm për fije duert e pasigurshme e të paqindrueshme të kalamajvet.» Ç' farë mudi të madh mëshehet nder këto pak fjalë e ç' farë vepre të vigânshe nuk përmbajnë në vetvehte!

Mësuesat e mësueset, përpara se të mërrijnë n' at shkallë, qi të munden me mësuem tjerët, u duhet të bâjnë fli vjetët e bukura të jetës së tyre, tue nxânë, mundet, edhe për dâm të familjevet të veta.

U lypet të shtrëngojnë e të rru-dhin zemrën e tyre të ngjomë, qi kish-te për të dishrue, e do t' ishte tepër e zoja, n' at kohë, për me u hudhun në fantazi e në gëzim se sa me nxânun sende serjoze, psikologi e pedhagogi.

Qillon mandej, se të gratët mësuesat e mësuese, prej nëvojës, janë të shtrëguem të lanë në anesh edhe çë farëdo defrimi e largtimi, atëherë kur shofin tue kanë prapë tyne, të gëzuet e plot harq ata qi pak vjet mbrapa kanë për u lëshuem fëmijë e tyre në dorë për me u arsim e me u amëritun.

Me gjithë këtë, prap u hîn dasht-nija për shkollë e për banorët e vogël të përditshëm të saj. U hîn dash-tinja për ta përpara se të kën njoftun të vërtetë e vërteta e të vuejtunat e mëdha! Shifet se janë idhealista të vërtetë e të mëdhaj, qi lëshohen kështu me sÿ mbyllun kundra rrezikut të pa-

njoftun, kundra pamiradijes së botës e ligsis së saj.

E atëherë kur soset pranvera e jetë së tyne, qe se i giëjmë prap në mest të fëmijvet ndër shkolla, tue luftuem ashpërsisht, për me lëshuem ndër mendt e ngjoma farën e dijes, e me i gatuem shoqnës njerz të zotët për punë.

Kush ka për të muejtun t' i diftojë ato lufta të pashueshme e ato mundime të patregueshme? Kush ka për të muejtun t' u a shpërblejë si lypset mundin e tyne? Kush ka për të muejtun të tregojë të vështirat qi hjekin? E sa e sa ndër ta ngelin e fikën gjatë udhës së largtë të tyne! Sa jetë të bre-muna prej së keqes e prej lëngatës së pime me pluhunin e dhomavet të shkollës mbarojnë pa kohë në vorr.

E me gjith këtë vepra e tyne, jo vetëm nuk shpërblehet; por disa herë, edhe shpesh, nuk njifet as fare. Në tjetrën anë, mësuesavet të ngratë, i u duhet me luftuem ashpërsisht për me fituem jetën lëndore. Shoqnija qi paguen trashë e trashë bankjerin, ministrin e sa tjerë qi janë shum më pak të nevojshëm për të mbaren e përparimin e saj, lën mësuesin në vorfni e në mjerim; e jo vetëm nuk kujdeset për ket punë, por edhe e njehë për punë të vogël fort sikur shofim gjithkahë e mjerisht edhe këtu në Shqypni, qi shpërblimi i mësuesit rrin, të thuesh në shkallën më të poshtme, tue qenë qi njifet më pak se kurrkund n' Europë djeti i tij, me gjith qi është faktori i parë qi ka për t' i ndrruem faqe atdheut t' onë. I vetmi ngushllim për mësuesa shifet se është ai, qi kanë në ndërgjegjet e tyne prej kënaqies qi ndijnë tue kryem detyrën e vet.

Shum vetë kanë guximin të thonë: «Mësuesi lypet të jët i mësuem, por i

përvûjtë; nuk duhet të kët lakmime të shuma, por duhet të jët i kënaqun për shtetin qi ka.»

Përse? A thue lakmimi, apo andrrat e një përtardhmeje më të bukur, kanë për të dâmtuem e prishun vepren e tij?

A por do të jët se i është mbushun mendja Shoqnës, se mbassi është sjellun përherë keq me mirëritsit, dron tashti se tue u a përmirsuem gjendjen s' kanë për të ndigiuem të vijojnë më gjatë veprën e tyne? A por duhet të jën me të vërtetë vigâna të lidhun për me hjekun e vuetun? Jo! Gjinden edhe sot njerz qi janë të zotët me i u kushtuem misjonit të qytetnimit për pa veshtruem shpërblimin. Por sjellja e Shoqnës kundrejt tyne është një delikt pamiradije.

Në qoftë se përparon bota, në qoftë se përhapet arsimi në popull, në qoftë se doket e banorvet të fushavet shmalokohen, për të tana këto duhet t' i a dijmë punës së palodhshme të mësuesavet e sakrificeve të tyne.

Duket, me të vërtetë, se jemi mësuem me marrun para sysh vetëm frytet e shkollës mbi qytetnin e prandej i harrojmë e i qesim mbas shpine puntorët qi apin në gënjatë saj fuqit më të bukurat të njerzimit. E kjo harresë e të pakujdesin pra është një delikt.

Bota është tue u marrun tepër për përparimin e saj. Këto është shum punë e drejtë. Por do të dilet se nuk duhen lënë mbas shpine ata qi janë vepruesat më të parë.

Avullon qi përshkon detnat anë e kënd lypet t' u a shtijnë ndër mend aty e atje se ndër terrina të nëndheut ka njerz qi hjekin të zit e motit për me nxjerrun thëngjillin e me i dhânun ushqim vrapit të saj.

Mandej zbulimet apo trillimet më të reja, qi bājnë më të lehtë e më të qindrueshëm të kënut e njerzvet e kanë rrjedhën prej fillevet më të para të shkencës së mësue me prej mësuesvet. Abetari e numeratorja janë themeli i ditunis serjoze, janë fara frytse e hudhun nder mendt e kalamajvet, qi prodhë bimën e fuqishme të qytetnis.

Popujt, mbassi të mbretnojnë plotsisht paqi, qetsija e e mbara, kanë për t' i drejtue krejt kujdesin e tyne shkollës, e për me lëm fajet e tyne të deri-tashme, mundet se kanë për t' u ngrehun një përmendore mirërritsavet të gjith botës. E ajo përmendore për me kënut si lypet, duhet të përfaqsojë një katundar, qi hjedhë farët ndër zagna të çiluna ndër tokë të thyme prej plorit.

Ajo përmendore kishte për t' i përkujtue botës martirët e përparimit shisuer të saj, vepruesat e parë të qytetnis. E këjo përmendore kishte për të lulzue në mest të çudis së gjith njerzvet, të mundimevet të pamasë, të vuetunavet, ÷vet e të ligavet fizike qi kanë këputun jetën e sa fatzezve të cillët kanë hudhun farën e dijes ; kishte për të poshtnue padrejtis e pësue me, ankimet e padrejta qi janë bām e pamiradijen e përbotshme.

Por ajo përmendore kishte për të shtim edhe në kujdes e kishte për të ngjallun ndër shum fuqin qi me ndjekun mësuesin n' udhën e vështirë të tij e përveç kësaj me bām, qinda herësh, më të mëdha energit e me shtim shum vetë në veprim.

E këjo punë sigurisht se ka për ndodhun.

Kur? Kur njerzimi nuk ka për të vuetun më asfare prej luftavet të përgjakshme, kur paqi i siguruem plotsisht, ka për të hapë krahët ndër punë të frytshme e mendt nder mendime e përftime më të nalta ; kur do të përmbyzet egoizmi në jetën e përditshme tue i lëshuem vendin dashtnis së njenit për tjetrin e në jetën e e botës me i a lëshuen bashkveprimin të gjith njerzvet për përparim e për njerzim.

Edhe shëjet më kryekreje të kësaj kohe së ré në histori të popujvet janë kahë tfaqen.

Pra ajo ditë ka për t'ardhun. Atëherë, bota tue njoftun të mirën, do të veshetrojë me besë më të gjallë veprën e përvujtë të mirërritsavet, të këtyne mbjellsavet të dijes : e ka për t' i pasun më në kujdes e nderim, tue vertetue se ata janë themeli i vërtetë i përparimit e i qytetnis.

A. J.

K O S O V A

(S E R B I E V J E T Ë R)

STUDIM ETHNOGRAFIK E STATISTIK

(Përgjegje Z. Prof. Zoljichit).

Shkruen : Dr. Kristo Flori.

Përore Shqyparët kanë ndie tue u bā ljalë prej fqijve t'onë për Kosoven shqyptare, të cillen Serbët nen titullin

Stara Serbia (Sërbi e vietër), e Bullgarët si një pjesë të Maqedonis, të vetëthanun bullgare, e kërkojnë për të ve-

ten. Fjalë shumë kanë bâmun Serbët mbi ket çashtje e shumë kanë vikatë Bullgarët: janë shkruar studime, broshyra e libra të panjehun; si edhe artikuj e botime tjera ndër fletore e të përkohshme, sidomos në gjuhën frangishte si prej njënës anë ashtu edhe prej tjetrës. Tue lënë në njënë anë Grekët me kërkimet, e tyne të pa-sosuna mbi Maqedoni, lufta më e rrebtë pëndore është bâmun ndërmjet Serbve e Bullgarve prej më të përmendunit profesora t' Universiteteve të Belgradit e të Sofis e prej sà e sà shkrihtarësh tjerë. Të dy këta popuj, të cillët kanë interesa të përkunderta me shoqi shoqin në Kosovë, njëni tue e lypë si Serbi të vjetër e tjetri si trashigim të Carve të hershëm të Bullgaris, janë nxë edhe më fort e kanë luftue egerisht njëni kundra tjetrit qysh se u nenshkrue traktati i Berlinit, qysh se u njoften zyrtarisht si mbretni e i u caktuen kufijt e njënit e të tjetrit. Kundërshtimi ndërmjet të tyne kaloi ç'do masë qysh në kohë të luftës ballkanike e qysh se u nenshkrue traktati i Bukureshtit.

Na shqyphtarët deri tash kemi ndëje krejt të jashtëm në ket çashtje politike e ethnografike, pa folë kurrëgjâ, pa u përzie aspak si me këne të huej, si mos me u interesue kursesi, sado qi këjo çashtje, këjo luftë bëhej në shpi t'onë, në votër t'onë e ç'do përfundim do të shkrepse mbi shpinë, mbi fatin e mbi ardhjen e Shqypnis. Kundra këtyne dy komeve të reja, të cillët dje kanë ardhë në Kosovë e gjinden ene sot mbrënda, e të cillët brihen e grïhen për gjân e pasunin e tjetërkuj, kemi detyrë me e çilë te e mbramja gojën edhe na Shqyphtarët, qi drejt për së drejti jemi t'interesuem në ket çashtje kaq serjoze.

Nji broshyrë ethnografik mbi Slla-

vët e Maqedonis e shpallun prej profesorit t' Universitetit të Belgradit Z. J. Zvijich ⁽¹⁾, na ka bâmun nji përshlypje të madhe për pretensjonet, qi ky ka mbi Maqedoni, tue xënë në gojë më fort viset e Kosovës, kû në Shqyphtarët na mban si krejt të jashtëm e nuk na njet asnji të drejtë trashigimi!

Z. Zvijich shkruen se: a). Krahinat e Shkupit e të Tetovës janë vënde të Serbis së vjetër; b) kartat ethnografike të Germanve, t' Hinglizve e të Francezve mbi Kosovë janë të mashtrueme e s' janë aspak ethnografike as lingvistike; c). statistikat përmbi Kosovë janë tepër të mângta; d). Emni "Maqedoni" nuk sjegon nji domethânje geografike të plotë. Në nji artikull tjetër ⁽²⁾ kallxon shkaqet të vetëthânuna historike, me të cillat don me provue se Kosova është nji gjâ e tyne, ku vetëm Serbët kanë të drejtë trashigimi e se Shqyphtarët janë të huej në ket vend.

Pra ky studim i jonë ka për qëllim me qitë pak dritë mbi ndollinat e hershme historike e ethnografike për Kosovën t'onë, e cilla, jo vetëm prej dijetarve të vjetër e të riëve, por edhe prej ngjarjeve e statistikave të mbrame, merret vesht kjarisht, qi është tokë shqyptare edhe populli i saj në shumicë thjesht Shqyptar qysh prej kohëve të para e deri në ditën e sotë.

Cilla është *Serbija e vjetër*. Po i përgjegjin profesor Zvijich bashkë me këtë edhe bashkë atdhetarve të tij

(1) Remarque sur l'ethnographie de la Macédoine par le Dr. J. Zvijich. Z. J. Zvijich, professeur à l'Université de Belgrade, a été nji ndër mbramja më të përmendunit fillosofa e ethnografa të Serbis së sotshme.

(2) Situation géographique et particularités géographiques communes à la Macédoine et à la Vieille Serbie.

Serbë, të cillët kaq tepër kanë punuem për ket qellim në këto vjett e mbrame.

Ëmni «Stara Serbia» është një titull i ri, i cili është njëftë vetëm atëherë, kur Serbia u shpallë si një Princëri. (3) Vetë *Vuk Karadich-i*, njeri i madh edhe i mendshëm i Serbis, i cili ka pasë shetitë Kosovën qysh prej malit «Stara Planina» e deri në Drin, edhe i cili e ka dëjtë bukur historinë e etnografinë e Serbvet e të Serbis, sado që ka jetue shpesh në kohë kur Serbia u njoh si mbretëri, kurrë s'e ka përdorur emnin «Stara Serbia» ndër sa shkrime me rëndësi, që ka shkruar e botuar për komin serb. (4) Kush pra e pagzoi kështu Kosovën, ket pjesë të vjetër e të thjeshtë shqypetare? Për të vërtetë s' dihet se kush e foli së pari ket fjalë, porse titulli i ri i Kosovës si «Serbi e vjetër» shifet për të parën herë në kartën etnografike të mbrethit serb të *Jean Bugarsk-it* (5), ku fusha e bardhë kahë jugu i Serbis dallohet si «Pjesa e Serbis së vjetër» (1) asë e «Shqypnis së re». Gjith ashtu emnin «Stara Serbia» e shofim edhe në një libër serbisht të shkruar prej dy Serbvet *Jankoviq e Gruiq* mbi komet sllave të Jugut (*Jankovich, si Slaves du Sud, ou le peuple Serbe avec les Croates et les Bulgares, Paris 1853. fq. 126.*) Këta për Kosovën përdorin dy tituj «Stara Serbia» e «Metokje». (6). Në kartën e profesorit frank *Desjardins* vetëm qytetet *Kur-*

shunli, Prokuplje, Mitrovicë, Vuçiternë e Leskovac me rrethet e tyre figurojnë si qytete të Serbis së Vjetër. Këjo don me thënë, se deri në vjetë 1853, që doli këjo kartë, titulli i ri i Kosovës nuk u njifte.

Tre autorë serbë të kësaj kohe marrin vesht për Serbi të vjetër tri vende ase ngësira të ndryshme njëna prej tjetrës. Prej këtyne, i pari *Miloevici* (*Voyages en Vieille et Vraie Serbie. Belgrade 1871-1877*), shpiku për të parën herë emnin «Stara Serbia», ase sikurse atij i kandej me e titulluem «Serbi e vërtetë», me të cillin emën ky emnonte gadi të gjitha vendet e të gjitha viset e Ballkanit.

Mbas *Miloevicit*, i cili kje shkaktar i të përhapurit t' emnit të ri, duet një shumsi e madhe etnografësh, shkruesash, politikanësh e dashamirë tjerë të komit serb, të cillët, se i cili si e gjet më mirë, trilloi një përthanje të ndryshme të kufijvet të Serbis së Vjetër, tue marrë për themel kufijt e mbretërive të kohës së *Milottinit* e të *Dushanit* e herë viset ku përmendet emni «Slava», atje ku këndohen këngët trimnore të fjalosit serb *Marko Kraljeviqit*. (*Slava* serbisht d. m. th. «famë» gloire.)

Ndër kufijt e ri politikë, që i u caktuene Mbretërive të gadishullit ballkanit mbassi mbaroj lufta ruso-turke, kurrkund nuk shifet emni «Serbi e vjetër» por gjithkund përmendet emni «Macedoni» asë «Kosovë», asë «Vilajeti i Kosovës», asë «Fusha e Kosovës»; e kështu titulli «Stara Serbia» ka këndë një udhë e që kuresija e huej, për pa i vënë veshin kësaj fjale e për pa e

3) Dr. A. Ichireoff. — Etude ethnographique sur les Slaves de Macédoine, Paris 1908.

4) *Vuk Karadjik*. Description géographique et statistique de la Serbie.

5) *Jean Bugarski*. Carte de la principauté de Serbie. Belgrade.

(6). Sa për *Metokjen*, e cilla është një fjalë e reke «*Metohi*», që d. m. th. «Kuvënd», i vetmi dokument serb për pretendimin e tyre, është këjo që në kohë të mbretit serb *Dushanit*, Serbët kishin atje një kuvënd, që është kuvëndi i sotshëm i *Deçanit* e prej këtij muer emnin «Metokje» edhe krahina, që gjindet rreth kuvëndit. Por këso kuvëndesh kanë

ase Serbë edhe ndër vende tjera të Shqypnis, si në breg të Shën Gjinit, në krahinë të Korçës (afër kështit Hoçisht), në Vitkuq në kohën e sundimit të tyre në Shqypni, por a mundet një vend prej një kishe ase kuvendi të marrë njëren etnografike të njëj komi?

gjikue ket ëmën me ndergjegje e dokumenta, por vetëm pse e mori prej gojës së Serbvet, e përdoroi sà herë qi e prùni puna.

Kundërshtimet e ethnografve e të geografve germanë, të cillët me fakta e me prova të dokumentueme, nuk i u epshin të drejtë Serbve për me ëm-nue si «Serbi të vjetër» viset e Bos-njes e të Hercegovinës, i dispruene krejt Serbt nacionalista, të cillët ma-ndej hodhen sýt kahë jugu i Serbis, kahë ai vend pjelluer e i begatshëm i Kosovës, të cillin nuk prituen me e pagzue për «Serbi të vjetër.»

Paravumja e Prof. Zvijich-it për me u shtrí *Serbija e vjetër* edhe per-tej malit «Snar» e me përshí kështu edhe qarqet e Shkupit e të Kallkan-delenit, shton edhe një gabim mǎ te-për në veprën e vet, sado qi ky mun-dohet me i dhânë çashtjes një nyrë scientitike. Si përgjegje mundemi me i paraqitë Prof. Zvijich-it këto arsena:

a). — Ndër të gjitha censurat sta-tistike qi kǎ mbajton Qeverija otoma-ne për Kosovë, as një herë nuk e kǎ përmëndë si «Serbi të vjetër», por gjithmonë si «Kosova-Vilajeti», i cilli përshinte Shkupin e Tetovën.

b). — Ndër korespondencat e am-bashatorve të huej në Turkí përmbi çashtjet qi i përkisshin Kosovës, kurr-kund s' përmendet ëmni «Serbi e vje-tër».

c). — Në të gjitha dheshkrojet serbe të vjetra nuk bǎhet fjalë aspak për Kosovë si «Serbi e vjetër». —

d). — Në një vllim të diplomatit francez G. Verdène («La verité sur la question macédonienne. Paris 1905) përmbi çashtjen e Maqedonis, sado qi aty gjinden mǎ të përmëndunit doku-menta për popullin serb e bullgar të Kosovës, titulli «Serbi e vjetër» as nuk xëhet në gojë.

e). — Në fjalorim e madh historik e geografik t' *Ahmet Rifatit* (Ahmet Rifaat Pacha. — Grand dictionaire hi-storique et géographique 1884) jo ve-tëm nuk përmendet ëmni «Serbi e vje-tër», jo vetëm Shkupi e Kallkandeleni nuk quhen vende serbiane, por edhe shifet kjartas, se Shari ǎsht kufini ve-riak i Maqedonis, qi e ndàn prej Ser-bije.

Z. Zvijich-i për me i dhânë një trajtë të vertetë e një kuptim të pady-shimshëm kufinit, qi ndàn Maqedonin prej Serbis së vjetër e kështu me u pështetë si në një themel ashtu të thǎ-nun *scientifik*, bǎn ket sylogizëm: «Një ëmën, qi tjetër herë ka kënë një »ëmën *ethnografik*, *historik*, ase »një ëmën *Shteti*, ky ëmën me »kohë vjen e bǎhet një *shëj geo-grafik*. Këso dore vëndet, tue marrë »se i cilli nga një ëmën e tue u »bǎmun shëje të caktueme geogra-»fike, shënjohen mandej mbi kartat »me një caktim sa të mundet mǎ të »plotë. Tue vijue në ket mënyrë, mbe-»sin si pjesë geografike deri sa mërrijnë »me xǎnë rrǎjë në dhjalektin, në giu-»hën e popullit. — Pra thotë Prof. »Zvijich-i — kujtoj e besoj se methu-»dha kartografike ǎsht mǎ e pranue-»shme se të gjitha methuat histori-»ke, ethnografike e lingvistike, të ci-»llat munden me tfaqë plotsisht një »përfytyrim të një ëmni *geografik* »mbrenda në një vënd, por shëj geo-»grafik ǎsht ai qi mbetë i përpriuem »mbi kartën geografike, prej së cillës »mǎ lehtë e më mirë populli.»

(Vijon).

BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BAPLE" (2013)
SHKODER

Namik Kemali.

Dega theatrore e Shoqnis «Vllaznija» mojin e kaluem tfaq i dramën «Atdheu», të Namik Kemalit, të këtij shkrimtari tyrk, përkëthyer në gjuhë shqype prej Sabri Gjytezës. Disa nder amatorë, q i luejtën ket pjesë, u dftuen të kureshtun me dijtë pak gjâ sënd mbi jetë e veprime të Kemalit e prandej, un me sà të më vijë për dorë, po orvatemi me i a u bâmë të njoftun shokve të mi ket shkrimtar të vlért të Tyrkis.

Aty kahë mbarimi i vjetit 1835 (1250) leu në Stambollë Namik Kemali. Baba i tij Mustafa Asim Begu, kishte lém në Jenishehër, qytet i vogël në vilajet të Brusës (Anadoll) e t'âmen e pat prej gjakut t'onë, prej Konicet. Mësimet e veta i kreu Kemali, ndër shkolla, q i aso kohe u gjindshin në Tyrki, por tue mos kënë ato mësimet të mjafta për të, u vû e xû prej mësuesash të veçantë gjuhën arabishte, persishte, greqishte, latinishte e frangishte, bashkë me letresë të tyne, kështu q i për pak vjet këto gjuhë u bân për të një gurrë e pa-shterrme, prej kah thihhte me âmbëlceim lândë të dobishme e të kushtueshme për të shprehë mâ së miri mëndimet e idhët e veta të larta poetike.

Tue kënë edhe i ri, kund 21 vjeç, hini si shkruet në Bab' i Ali, Zyrja mâ e nalta në Tyrki, e mâ vonë, tue dashtë me i vjeftë Atdheut të vet, për të cillin i fëshânte zëmra kah e shifte gjithnji në teposhte, u shpërvuel e u hodh në lāmë të shtypit, ku nisi, nder fletore të ndryshme të kryeqytet, me botue artikuj të përditshëm mbi gjithfarë subjektash, tue fitue kështu një nderë të posaçme në popull i e mû këjo nderë kje q i e naltsoj Kemalin

me mrrijtë me u bâ mis në *Shuraj' Idevlet*. Mandej u dërgue në *Midili*, kû ndëj dy vjet, kinse me rângë e titull Prefekti e me ket cilësi mâ vonë u shperngul në *Rodos* e prej këndej në *Sakëz* e prap mandej u shndrrue në *Rodos*, kû mbylli sýt e diq kah gjyssa e vjetit 1890 (1305) prej një polmonite të randë q i muer.

Letresija tyrke, deri aso kohe e përdhosun e e përcudnueme, në Kemalin gjet përmirsuesin e vlért e me këtë xû fill një jetë e ré letrare në Tyrki. Sado q i një bashk-kohëtar (muasir) i tij, *Shinasija*, në ket udhë të ré dallohet si mâ i pari, prap se prap Kemalit mund t' i jepet mâ e madhja nderë, pse ky, me stil të kjtartë q i përdoronte, me mëndime të nalta e të zhdrivillueshme q i zotnonte, me elokvencë e rrethorikë, me të cillat stoliste shkrimet e veta, u bâ vëreve të *themelues i letresis moderne në Tyrki*.

Abdyl' Hamidi e kishte burgue Kemalin, pse guximi e karakteri i tij bujâr nuk kishte durue kurr q i një popull i pà faj t' u bânte sukull ndër duer të një kliku gjaksuer, kryesue prej Sulltanit vetë. Me artifikat e vet q i botoi pà prâ, Kemali t'oi mënin e gjith atyne q i mbajshin në dorë frënin e Mbretnis Osmane.

I butë në natyrë të vet, por i ashpër e i egersuem kundra mizorive të Sulltanit *roge* e t' shorrtave të tij, Kemali t' tfaq e t' shi si një aktor i rreptë në shtë politike. Letra e gjata (*) q i shkroi mbi mbarskrim të Shtetit të Tyrkis janë një dishmi e gjallë e zotsis së tij në përpamje politike.

As mësimet e burgimet, as sà e sa salvime tjera s' e topitshin kurr Kemalin por mâ tepër vijte tue u shtue në t' guximi ; e pënda e tij e mprehmtë

Këto letra të gjitha janë të përmbledhuna në një blë.

porsi shpata, filloj me qitë në kujdes Sulltanin, sà ky rreptsisht urdhënoi qi veprat e tija, jo t' u merrshin nepër duer, por as mos t' u përgojoishin aspak.

Tue kënë i burguem, qortonte Kemal dorëshkrimet e njëj historie : "Osmanvet, qi kishte pasë nisë me për-bâ; këto dorëshkrime i ati i a dërgonte në burg mëshektas, pështjellë ndër mësalla, nepër dorë të njëj shërbtorje qi i çonte gjellën.

Për veç qinda artikujve, qi shkroi në dy fletore, qi botonte vetë, në "Ibret,, e në "Hurrijet,, artikuj letrâr-politik e filozofik, qi për masë intelektuale tyrke ishin të thuesh një nektar, la të shkrueme edhe sà vepra** të cillat begaten e stolisen visarin letrâr e kombtâr të Tyrkis, e në kjoftë se sot Tyrqit lavdohen për letresin e tyne, këtë do t' i a dijnë për nderë genis së madhit letrâr-politik *Namik Kemalit*.

E pra, në kje se lavdohen Tyrqit për ket shkrimtar, qi kje drita e tyne, një pjesë e këtij lavdi na përket edhe në Shqypiarve, tue kënë, se gjiu me të cillin është ushqye, kje një gj fisnik e bujar shqyptâr. Bashkë me gj të s' amës, Kemali thithi edhe ato ndiesi shqyptare, qi mâ vonë e shtyne me përpilue dramën "*Atdheu*" ose "*Lufta e Silistrës*," ku auktori i jonë lavdon në një mënyrë të posaçme Shqyptarët vullndetarë, qi me aq trimni luftuen e mpruen kështjellin e Silistrës e s' e lën me rë në duer anmike.

J. Tafilaj.

Bibliografi.

I.

Tue marrë para sÿsh nevojtë qi kemi për një njisi methodike ndër të gjitha shkollët t'ona, Z. Gaspër Beltoja, Drejtori i Arsimit të Shkodrës, botoi para pak kohe librin "Programi i së I e i së II klasë fillore," tue përmbledhë në 64 faqe të pjestuemit e programit të këtyne klasve e tue zhvillue me një gjuhë të paster e të rrjedhshme disa thema methodike. Ndër këto ditë Z. Beltoja botoi edhe "Programin e së pëstes klasë," kû për se të cillën lëndë kà vû pjesën teorike e pratike e kû se të cillës lëndë i paraprijnë disa rregulla të nevojshme të shkrueme me shumë gjikim. Tabelat mandej, qi auktori i kà vû ndër faqet e ndryshme të librit, i apin një lehtësi mësuesit në zhvillimin e lëndës; mërëndimi i lëndvet është fort i rregullshëm; letra është e mirë e shtypshkrimi i dliirët.

Për së shpejti kà me dalë në dritë edhe "Programi i së III e së IV klasë" qi është në shtyp e kështu me ket veprë Z. Beltoja kryen një ndër veprat më të nevojshmet për përpimin e atdheut, pse përpimi i njëj vendi pështetet ndër shkolla të mira të rregullueme mbas një methodike të themelshme e të njinjishme.

Përgëzohemi me auktoren e vlerhtë për ket veprë kaq me lëndsi e shpresojmë, se prej pëndes së tij do të dalin prop vepra tjera të nevojshme për përpimin e shkollave.

"Sa kam shpirt kam shpresë." Këjo është kryelajta e Shoqnis "Albania" qi para dy vjetve themeluen në Vjenë

** Historija e Osmanvet, Historija e Myslimanvet me një parathënë të gjatë, Mprojte kundra Renanë't; Rreziku i zi, Andrra, Gjylnihal, Akif, I ngrati fëmi, Xhelal (të gjitha këto eopa theatrit); Nji tubë vjerrsha, letra të veçanta, shkresa politike e tjera shkrime të zhkatrrueme.

Studentat shqypetarë qi gjinden n' Austri, me qellim, qi me përbâ një bashkim ndërmjet tyne, me krijue një harmoni të plotë ndërmjet shoqishojt e me i ndihmue njëni tjetrit me ç' do mënyrë për të kryemit e detyravet të veta. Përfundimi i këtyne dy vjetve jete është, qi numri i vorfën i shokve të Shoqnës, qi kapet deri në 30 vetë mërrijti me themuelue një të përkohshme letrare, numri i parë i së cilles duel në muej të Prillit të këtij vjetin nen tifullin e përshtatshëm «Dialeria». Lânda e këtij numri është shum e rëndsieshme, e kur sot studentat t'onë qi janë të nxânun me këndime e nuk janë enë krejt të pjekun ndër mendime të

veta, mërrjnë me shkruë artikuj me aq kritër, është shpresë e plotë se ata me kohë do të dalin shum të vjefshëm e të dobishëm për atdhën t'onë. Në ket të përkohshme na bien në sÿ edhe një send tjetër me rëndsi: studentat tue dashtë me e mësue sÿnin e Shqyptarit me shijue bukurin e pikturës e të plastikës, kanë vû ndër faqet e ndryshme të së përkohshmes së vet disa piktura hartislike, të cilat i apin një hijeshi të madhe periodikës.

Po përgëzohemi me zëmër me Studentat t'onë n' Austri e së përkohshmes së tyne i urojmë përparim e jetë të gjatë.

Criticus.

Shka don me thënë Autonomi.

Na Shqypetarët, qi jetuem për disa shekuj rresht nen xgjedhje të hueja, prej një antagonismi ndermjet dy pushteteve rivale t' Austris e t' Italis, patem fatin te e mbramja në vjetin 1913 të njëfemi si një *Kom i veçantë* nen një Shtet autonom. Qÿsh atbotë nuk ka shkue dië qi mos të bâhet fjalë për ket autonomi mbrënda e jash-ta Shqypnijs, një send qi ç' do sÿ Shqyp-tari e shef si at mâ të shëjtën pasu-nin e tij, e ç' do zëmër e ndien si at mâ të madhnueshmin dishirin e saj. Por ç' ka është *autonomija*?

Ket çashtje kemi me e hetue sot në pikpamje ndërkomtare, në pikpamje politike e ligjore. Kujtoj se është koha për me i a dijtë mirë fillit gjithsecili Shqypetar kuptimin e vjetit e fjalës *autonomi* për me rregullue kësore veprimet e tiia ashtu si e lypë puna.

Ç' kanë dashtë me thënë Austri-

Ungerija me Italin e bashkë me këto edhe fuqit tjera të mdhà me fjalët *autonomi e Shqypnis*? Kanë dashtë me thënë, me vërtetue e me sigurue se, kanë njoftë një *Shtet Shqypetar* të pavarun prej tjetër kuj, shtet të lir e të vetësunduem; shtet me të drejtat e veta të pa-cinueme, shtet i cili s' ka nevojë të pvesë tjetër kënd për su-ndimin e vet.

Me fjalë tjera, si mbase së drejtës internacionale, të gjatë fuqit e mdhaja në Konferencën e Londanit kanë gjykue e ligjorue, kanë krijuë një fytyrë morale të re, një gjymtyrë tjetër të shoqnës së përgjithëshme ndërkomtare, tue këndë së gjithsecilli shtet autonom, qoftë i madh a i vogël, qoftë perandori aq mbretni, republikë, federatë principat a dukat, njehet si një person i veçantë, si një mis prej nësive të shumë qi përbajnë Shoqnin e madhe ndërkomtare, qi është shum-

ca e Shteteve të qytetnueme e të organizueme, të cilat kanë nevojë të jetojnë në marrë-dhânje të mira e miqësore me njëni-tjetrin, tue pasë një barasim (égalité) e tue nderue shoqi-shoqin.

Kur thomi "Shtet Shqyphtar," kemi nder mend një organizim politik, të përbâmun prej një shume Shqyptarësh që banojnë për gjith herë në një vend, të sunduem prej një qeverije të posaçme, e cila ka pushtet e të drejtë të përdorojë të gjitha mjetet e nevojshme për rregullin e qetësinë e vendit e për mbrojtjen e të drejtave të popullit të saj, të zojën për me marrë për syprî ç' do përgjegjësi të veprave të veta në relacionet që ka me qeveritë e Shteteve tjera. Një tjetër auctor i madh që ka folë mbi të drejtën ndërkomtare, i përmenduni italian Fiore i jep ket caktim Shtetit: *Shtet quhet gjithsecili popull autonom, që banon gjithmonë në një vend me një Qeveri të veçantë, e cila ka të drejtë t' orvatën marrëdhëndhânje me qeveritë e Shteteve tjera në një barasim të plotë.*

Për me u quejtë Shteti Shqyphtar si një ânetar i shoqnis së madhe ndërkomtare, të përbâme prej gjitha shteteve tjera t' organizueme, ishte nevoja të shlirohej prej ç' do Shteti tjetër e të mos njëfte për zot e patron kerrkëndin përveç se vedin, njashtu si ç' do person i lirë është i zoti i veprave të veta. Kjo e drejtë, pra, i u dha Shtetit Shqyphtar vetëm me çpalljen e *Autonomisë*. Një Shtet që e bjerr autonominë e vet, nuk është i zoti i veprave të veta, as ka të drejtë të quhet mis i shoqnis së përgjithshme ndërkomtare, sa do që mundet edhe ky me pasë një qeveri të posaçme. (*)

Shpesh herë mundet me ndollë që një Shtet, tue mos kënë i zoti me u sundue në vedi, ka pranue një mprojë (protection) të njëj Shteti tjetër mbi të fortë, i cili si faqe Shtetit të protektuëm, ashtu edhe përpara Shteteve të tjera, të cilat i kanë dhënë ket të drejtë Shtetit protektues, ka marrë për syprî barrën e detyrohet t' i dalë zot Shtetit të pafaqishëm të protektuëm. Në qoftë se Shteti i vëm nen protektorat, ka ruejtë të drejtën me ardhë në marrveshtje drejtas me Shtetet tjera e me veprue si të dojë mbrënda e jashta Shteti, kjo don me thënë se ka prap se prap autonominë e plotë e se Shteti protektues vetëm ka marrë përsypri një barrë të rëndë për me e mprojë Shtetin e pafaqishëm kundra ç' do rreziku, se tjetër gjâ s'ka fitue. Shteti i mprojtun kso-dore prap quhet mis i Shoqnis së madhe ndërkomtare. Por në qoftë se lidhniya e Shtetit të pafaqishëm është një proteksjon pa kushte (protection pleine, ou mandat controleur), atëherë Shteti i mprojtun është nen vasijet (tutelle) të protektorit e nuk ka të drejtë me veprue drejt për së drejti me Shtetet tjera pa-lëjen e protektorit të vet, i cili në qoftë se ka edhe kontrollin mbi punët e mbrëndshme të Shtetit, atëherë i mjer ai Shtet, sepse protektori t' i s'ka me e lënë kurr të qetë në shvillimin e tij politik e ndoshta edhe moral, pse t' i me futë hëndë ku të mundet e si të mundet! Kështu Shteti protektuëm së mundet me u quejtë mis i Shoqnis ndërkomtare, sepse gjithë marrëveshtjet e marrëdhëniet e Shteteve tjera me ket kanë me u bânun me ânë e ndërse pa autonomi, Shtet nuk është i zoti me punue si të dojë, as të vëjë në marrëdhânje të drejtë për drejta me Shtetet tjera: *La dénationalisation d'un état résulte du fait qu'il cesse d'être capable de contracter librement des engagements avec les autres nations.*

*) Një jurist ndërkomtar Travers Twiss thotë,

mjetsi të Shtetit protektues. Nji e tillë lidhni, mjerisht, ishte bâmun ndërmjet të dy patriotëve t'onë e mis e përfaqësues të Qeveris Shqyp-tare të Durr-sit, Mufit Libohovës e Feizi Alizotit e t'Italis. Autonomija e Shtetit Shqyp-tar në ket rasë nuk kishte me këne përveç se nji utopí, nji fantazëm, nji andërr, nji formë tragjelafige e shkrueme në nji copë letre të bardhë! Shif shka don me thâne autonomí për nji Shtet!

(Vijon)

Kr. Floqi.

Lajme vëndi.

Prej njerzve t' ardhun prej Durrsi po marrim vesht, se ushtria italjane me 10 të Majit paska marrë administratën e qytetit të Durrsit në dorë tue i dhënë nji ultimatum qeveris s'onë, qi deri sà këjo mos t' i këtthejë ushtrisë italjane nji top qi kà shitë nji oficjer italian e nji mitraloz, qi dikush paska dalë në rrugë e i a paska marrë e deri sà mos t' i epen dy oficira shqyp-tarë në dorë, të cillët si po thonë, paskan shnjerezue ushtrin italjane, do të mbajë si pëng qytetin e Durrsit. Na nuk jemi enë të lajmue m zyrtarisht, prandej nuk mundemi me dhënë gjykimin t'onë mbi ket hap të mrekullueshëm të qeveris italjane, por me gjithkëta në na duket se ky është vetëm nji nji pretext, pse rrâjën do t' a kët kund njeti. - Shpre-sojmë, se këjo punë ka me u ndreqë me të mirë e qeverija e jonë kà me dijtë sà mà parë me e shpëngue qytetin e Durrsit, qi paska mbetë pëng në dorë t' Italjanve për nji top e nji mitraloz!

* * *

Me 7 të Majit mërrijten në Shkodër

Z. Z. Bajram Curri e Sotir Gjika, Drejto-ri i fletores «Kuvëndi», qi tash tri vjet rresht botohet në Rromë. Me Z. Gjiken kemi pasë rasë të flasim gjânë e gjatë e prej fjalve të tija mërrijtem me kup-tue, se ai ushqente nji mendim të mirë e se kish mbetë shum i kënaqun e i enthuzjasmuem për përparimin e qytetit t'onë e për zgjimin e djelmnis shkodrane. Nji përshtypje të madhe i kà bâm veprimi i palodhshëm i Për-limtares qytetse në pastrin e rrugavet, në rregullimin e mbarë të tyne, në mbar-shtrimin e vendit, kaq qi para se t' u niste prej Shkodre, rrëfei, se Perlim-tarja e Shkodrës do të mund t' u bante shembull për të gjitha viset tjera të Shqypnis, e se ishte nji provë e gjallë, se Shqyp-tarët do t' ishin të zotët për nji jetë shtetnore e të zotët për mbar-shtrimin e vëndit të vet. Me 12 të Majit pat mirsin me bân nji vizitë në Shoqnin t'onë e mbassi pau rregulli-min e saj, mbet shum i kënaqun e u nënshkrue si *shoq veprues* tue pague taksën per gjashtë muej. Pat fjalë lav-di për organin e Shoqnis «Agimi», të cillin do t' u mundonte me e përhapë sa kû të muejte. Me 13 të Majit u nis prej Shkodre në Durrsë e prej andej do të shkonte në Tiranë, n' Elbasan, e po të kishte konf edhe në Permet e në Peqin, pse qellimi i udhtimit të tij në Shqypni është, qi t' informohet vehtjetisht mbi gjëndjen shoqshme të atdheut t'onë. Këtë mbasimi i Majit ka me u kësye prop në Rromë për të vijue veprën e vet, qi kà nisë me zhvillue. Zotit Gjika i urojmë nji udhtim të mirë, shëndet e jetë, qi të mueje me punue për Atdhë, pse kom i jonë kà nevojë të madhe për njerz puntorë, energitë e të vullndet-shëm si është Z. Sotir Gjika.

— 14-V-20. —

* * *

Në një ditë me Z. S. Gjickën u nis prej Shkodrës për Tiranë edhe Z. Spiro Koleka, përfaqësuesi i Vlonës në Këshillin Komtarë e Nenkryetari i Këshillit. Z. Koleka erdh në Shkodër në fillim të Majit për me pa qytetin t'onë, për të cillin ndër misërt e Këshillit Komtarë ishte shumë bisedue, që të bëhej Kryeqytet. Në një bisedim që Drejtori i «Agimit» pat me Z. Gjickën, ndër shndërrime mendimesh ndërmjet tyre, Drejtori i jonë e pveti, cilli mund t'u bënte kryeqyteti i Shqipërisë. Ai përgjegjësi se Shkodrës me natyrën e vet të bukur, me ndërtesat e saj të mjaftueshme e me zgjimin e saj intelektual, i tokonte kryeparija; porse tash, tue marrë para sysh gjendjen politike të sotshme ishte e arsyeshme, që ndëja e Qeverisë të mbetej në një qytet të Shqipërisë së mjesme. Z. Koleka i bëni një vizitë Shoqnis s'onë e dha ëmënin e vet si *shoq veprues* tue pague taksën për gjashtë muaj. Urojme që Z. Koleka të mundet me nëpunsin e vet shtetnore t' i sjellë dobë Atidheut e Komit t'onë!

* * *

Shoqnija Bashkëveprorë, e themelue ndërmjet nëpunsave të Shkodrës qysh në kohë të sundimit austriak e e vijue me der në ditë të sotshme, ka pasë për qëllim me i a u lehtësue jetesën e vështirë nëpunsave tue u dhënë me çmime më t'ulta se mund t' u blejshin përjashta, mjetet e ushqimit, të veshës e të mbathës. Mjerisht ky qëllim nuk u muejt ase më mirë nuk u desht me u çue në vend plotisht, se dobija e kësaj Shoqnije kje fort e vogël, sa nëpunsat përgjithsisht nuk mbeten të kënaqun. Kapitali i saj është bukur i madh e prej këtij kapitali paguhet krye moji edhe nëpunsat

e kësaj Shoqnije. Tue këndë, se këjo Shoqnë tash s' a muej nuk vepron e nëpunsat e saj paguhet gjithnjë rregullisht, do të vijë koha shpejt e këtij kapitali do t'i dalë fundi. Æsht pra krejt e arsyeshme, që nëpunsat t'interresohen për ket gjasend; të bëjnë një mbledhje të përgjithshme e të dajnë vijimin a mosvijimin e Shoqnis e mos të lënë fjetun e të hupun një kapital të vetin, i cilli kishte me muejtë me u përdorue për një vepër atdhetare a për ndonjë qëllim shëjt tjetër.

* * *

Të gjitha punët ndër në fillohen me zell e kujdes të madh e se i cilli punon me një vullndet të plotë e me entuzjazëm të patregueshem, thue, se ajo vepër, ajo ndërmarrme, ajo Shoqnë (sidomos këjo e mbramja), do të bëjë mrekulli e do të jët shembull në jetë shoqnore. Por mbas pak ditsh gjith ai zell zhduket, ai kujdes vjen tue u pakue, vullndeti i mirë vjen tue u bjerrë, e, së mbrami prej veprës së fillueme nuk mbetë tjetër veç hija, e, kur flitet për të, të duket se është tue u folë për një andërr të pame ndër nett të gjata të dimnit. Kështu edhe andërr na duket puna e Shoqnis «Rozafat», së cilës tash 4-5 muaj, qysh se u zgodh Parija e ré e saj, nuk n'lihet se është gjallë: shkolla, ku shokët përpara për gjith natë u ushtrojnë ndër mësimet e vegla muzikore ka në të shurdhë, taksat e përmuejshme nuk xieren më; shokët ndërmjet vedi t'ane d'ane veglat janë shpërdat andej e kënde, e kush është gjithnjë n'at entuzjazëm e parë ka marrë veglën e vetë bënë shërrime private i ndrëmun në shpi. Pa, me shka kemi muejtë me marrë vesht, është se shokët nuk janë konënd me misërt e Kryeparis s' a re, të cilët kanë disa parime të ndërmjet vedi e nuk mundin me r' a të godit me shoqishojnë. Por këjo nuk do të ishte një arsye, që krejt Shoqnija të shkatërrohet. Mbassi shokët Shoqnis e shofin se nuk janë konënd me Kryepari të vet, atëherë detyra e tyre kishte me këndë me bë një mbledhje

të përgjithshme të jashtzakonshme e me zâne me zgjedhë një Pari të ré, e cilla të jët mbas vullndetit të gjithve. Kësi soji mendojmë se mund të ndalohet rrënimi i Shoqnis muzikore «Rozafat» e cilla kaq mirë pat fillue e në të cillen kishim një shpresë të madhe.

* * *

Prej librit të vendimeve të Paris me 7 Maj 1920 xjerrim, se me pelqim të gjithve u zgodh si Drejtues i degës muzikore Z. Zef Kurti e se dega gymnastike i u ngarkue Z. Rrok Daberdakut. Këta dy Zotni, të cillët i njofim si për atdhetarë të mirë e për puntorë të vjefshëm, shpresojmë, se kanë me i krye detyrët e veta më së miri. «Moti i mirë duket nadje.» Z. Zef Kurti paraqiti mendimin me dalë nepër qytet e me mbledhë të holla për me muejtë sà më parë me porositë veglat e nevojshme për të formue një bandë komtare; u formue një komitet për ket qellim e vetëm një paradite muejt me mbledhë deri 3000 L. it. Listën e emnavet të ndihmtarve kemi me e botue në Nr. 3 t' «Agimit.»

Edhe Dega gymnastike ka nisë veprimin e vet e sa për tash, mbassi mungojnë veglat e nevojshme, shokët janë tue u ushtruar në lojën e topit *Foot-bal*. Këshillojmë gjith djelmnir shkodrane që të shkruhet në Shoqnin «Vllaznija», që të mundet se i cilli me marrë at degë, që t' i përshtatet natyrës së tij.

* * *

Mbas dy ndalimeve të gjata, fletorja «Besa Shqyptare» nisi të dalë për sërë me programin e hershëm «Shqynija e Shqyptarve» Numri i parë dël me 16 Maj 1920. I urojmë një jetë të gjatë e mos prëmtotë më koha, që të hasë prap kund në thue e të ndalojë botimin e vet.

* * *

Prej aso dite, që Qeverija komtare muer në dorë sundimin e Shkodrës e deri sot një jetë tjetër është zhvillue ndër në: kurrnji vrasë, asnjë turbullim, veprim i gjall për përparimin e vëndit e një harmoni e bindshme. Këjo don me thënë, se duem me jetue në qetsi e duem me përparue. Por mos të kujtojmë, se mbas sodi nuk mund të ndollin rasa, që mund t' a prishin ket qetsi, *pse horit e hajnit i ka borxh edhe mbreti*, prandej duhen marrë gjithmonë masat për me evitue të tilla rasa. Duem me thënë se e larguemja e Gjendameris prej lagjes së qytetit «Arra e Madhe» nuk na duket e arsyeshme, pse edhe ajo lagje është pjesë qyteti e ka nevojë për rojë. Mandej a është punë e bukur, që katundarët të vijnë deri në Serreq me pushkë në krah? Në një qytet të përparuem si Shkodra nuk ka hije, që të shifen njerz t' armatisun e aq më tepër, pse në ket mënyrë mund të ndodhë ndonji incident, që mund të na shnerzojë. Prandej e këshillojmë atë kujej t' i përkasë që të baje si të baje e të gjëjë një vënd kahë Arra e Madhe, ku të banojë Gjendarmerija e të mbajë rregullin si përpara.

Chronologus.

RREGULLORE E POSAÇME

E

DEGËS LETRARE.

Mbas kuptimit të neqit të 4 të Rregullores së përgjithshme, Dega letrare, për me muejtë me zhvillue veprimin e vet, po përbën ket rregullore të posaçme.

§ 1. — Dega letrare ka për të pasë një komitet rregullues të përbam prej 5 vetësh, që kanë me kënd: Drejtuesi, Mbarshtruesi, Sekretari e dy mjerë. Këta dël me mbramët i zgjedh mbledhja përvjetore e Shokve të Degës.

§ 2. — Mbledhja e përgjithshme e zakonshme e Shokve të Degës ka me u mbajtë krye vjeti; mbledhja e zakonshme e Komitetit ka me u baje me 15 të se të cillit muejt.

§ 3. — *Detyrët e Komitetit janë këto:* a). Shqyrtimi i shkrimeve të së përkohshmes «Agimi» e të pjesve teatrore që do të tfaqen; b). Shqyrtimi i të gjitha shkrimeve botore, që se e cilla Degë e Shoqnis bën, si b.f. reklama, programa, vula, intestacione, bileta, etj; c) Caktimi i shpërblimit për copa teatrore si mbas vendimit të Paris me 30-IV-20; d) Shqyrtimi i konferencave, që të mbahen e i libërret që mund të botohen; f) Kujdesi i të përhapunit t' «Agimit».

§ 4. *Të drejtat e detyrët e Drejtuesit:* a) Ka të drejtë me zgjedhë mbarshtruesin e «Agimit» e Sekretarin e Degës; b) ka të drejtë me marrë për ndihmtar një asë më tepër prej shokve të Degës së vet, të cillët kanë me këndë të detyruem me i u shtruar urdhname të tija pa pasë të drejtë shpërblimi; c) Kur të shofë me nevojë, mundet me bënë një thirrje të posaçme për mbledhje të jashtëzakonshme; d) çilë e mbyllë mbledhjet e ndër këto ka të drejtë dy zënesh; f) artikuj, shkrime, e ç'do send tjetër që i përket kësaj Dege, kanë me i u dërgue Drejtuesit; g) dorshkrimet, mbassi të shqyrtohen prej komitetit, do t' i çojë ai vetë drejt për së drejti në Shtypshkrojtë; h). Drejtuesi i Degës është edhe Drejtori i «Agimit» e ka të drejtë përfaqsimi e intervistash; k). ka me u marrë vesh me arktarin e Shoqnis tue i dhënë për muij njëhsimet e nevojshme e tue lypë prej tij shka të kët nevojë për Degën e vet.

§ 5. *Të drejtat e detyrët e Mbarshtruesit:* a). Nenshkrimi i kuponave të pajtimeve; b). kujdesimi i të shtypunit t' «Agimit»; c). të mbajtunit e rregullimi i regjistrit të pajimtarve t' «Agimit» e për ç'do çashtje do të merret vesh me Drejtuesin e Degës;

d). dërgimi i numrave t' «Agimit» si në qytet ashtu përjashta; f). kujdesimi për të rrujtunit e numrave të tepruem të së përkohshmes; g). kujdesimi i libretorese së Shoqnis.

§ 6. *Detyrët e Sekretarit:* Mbas proces-verbalat, letër-shkembimet, të cillat i a paraqet Drejtuesit për nënshkrim.

§ 7. *Detyrët e dy misve të Komitetit:* a). kujdesimi i të përhapunit t'organit të Shoqnis «Agimi»; b). kontrollimi i Degës.

§ 8. *Detyrët e Shokve të Degës:* a). kujdesimi për të mbledhunit e libërret për libretoren e Shoqnis; b). do të mundohet se i cilli, mbas fuqisë së vet, me gatue ndonji shkrim për «Agim» e do t' i ndihmojnë Drejtuesit e Mbarshtruesit në të kryemit e detyrës së tyre.

§ 9. Me ndollë, se për ndonji arsye, Drejtori largohet prej Shkodrës për shumë kohë, atëherë Parija, mbas paravumes së tij, ka me zgjedhë xevëndsin prej Shokve të Degës.

§ 10. Këjo rregullore i bjerr fuqin rregullorese së përparshme të përbame me 1. I. 20 e të botueme në «Agim» Nr. 10, Vj. I.

§ 11. Këjo rregullore mbassi të pelqehet prej Paris së Shoqnis, mund të shtohet, të mungohet asë edhe të ndryshohet prej Komitetit të Degës por kurdoherë me vëndim e pelom të Paris.

§ 12. Këjo rregullore hën në veprim me Qershter 1920.

Shkodër, me 14. V. 20

Drejtuesi i Degës letrare:

KARL GURAKUQI.

U pelqen në mbledhjen e Paris me 14 Maj 1920.

Sekretari:

Karl Gurakuqi.

Nenkryetari:

Hysejn Draçini.

**BIBLIOTEKA PUBLIKE
"MARIN BARLETI"
SHKODER (2018)**

“AGIMI,”

Pranon e boton ç' do artikull, qi ka të përpjekun me lavrim komtár e me propagandë komtare.

Dorshkrimet nuk kërthehen.

Shkrime, letra e pajtime, dërgohen Drejtimit nën ket adresë : Karl Gurakuqi, Shkodër.

PAJTIME:

NË SHQYPNI:

PERJASHTA:

Për 1 vjetë Kr. s. 10

Për 1 vjetë Kr. s. 14

» 6 muej » » 6.

» 6 muej » » 8.

Nji numër i veçantë: Kr. s. 1.

PËR SHOKË TË “VLLAZNIS”,:

Për 1 vjetë Kr. s. 8. Për 6 muej Kr. s. 5.

 Nji koleksjon i vjetit të parë bën Kr. s. 22. Numra të veçantë të vjetit të kaluen nuk shiten. Kush dëshron me i lidhë 12 numrat në nji, e këshillojmë të merret vesht me Z. Muhamet Reçin në Shtyp. «Nika», i cili lidhë mirë e lirë.